

14. G8 Open Data Charter and Technical Annex: policy paper. Published 18 June 2013 // Cabinet Office / The Cabinet of the United Kingdom. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/open-data-charter/g8-open-data-charter-and-technical-annex> (дата звернення: 05.12.2019).

15. Kemp S. Digital 2020: Ukraine. Report // Kemp S. Digital 2020: Global Digital Overview Report / We are Social, Hootsuite. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2020-ukraine> (дата звернення: 05.12.2019).

16. Okinawa Charter on Global Information Society, Okinawa, July 22, 2000 // U of T G8 Information Center. URL: <http://www.g8.utoronto.ca/summit/2000okinawa/gis.htm>. (дата звернення: 05.12.2019).

17. The Information Age / ed. by James D. Torr. Farmington Hills, MI: Greenhaven Press, 2003. 188 p. (Current controversies).

18. The Information Age: an anthology on its impact and consequences / eds. by David S. Alberts and Daniel S. Papp. 1997. 300 p. (CCRP Publication Series). URL: <http://www.dodccrp.org/files/Alberts Anthology I.pdf>. (дата звернення: 05.12.2019).

19. The Open Data Barometer. Report – From promise to progress, 2018 // World Wide Web Foundation. September, 2018. URL: <https://opendatabarometer.org/>. (дата звернення: 05.12.2019).

Opanasiuk V. Transformation of the Functions of the State under the Open Data Policy Impact: the Case of Ukraine

The article presents an understanding of the transformation of the state functions under the impact of the open data policy. An attempt to identify the ways and intermediate results of the transformation process in the information society has been made. The Open Data Policy developed during the formation and development of Industry 4.0 reflects the shift in management theory and practice from the technologies using predominantly exhausted and non-renewable resources to the human resources and information and communication technologies (ICT). Since Industry 4.0 covers the economic sector, the hypothesis is formed that the economic function of the state is subjected to transformation in the first place (hypothesis 1). However, the author makes another assumption that open data policy in the economics and public administration do not limit but rather stimulate the transformation throughout the system of the functions of the state (hypothesis 2). The state is shown as a political institute and an actor capable of changing its parameters both under the impact of the external and internal factors and by the innovative methods that affect its functional and organizational structures. The results of the research was obtained through the methods of qualitative document analysis, statistical analysis, evidence based analysis and expert surveys. It has been proved that the needs of the state in solving the problem with filling the state budget stimulate the use of new methods and policies primarily in the economic sphere, and the economic function is a driver of the inclusion in the transformation process of other functions of the state.

Key word: state, functions of the state, economic function of the state, transformation, open data policy, digitalization.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.27.07>

УДК 321.01:005.44

Павлова Л. І.

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
ОСНОВНІ РИЗИКИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

Розглядається зміна традиційної ролі держави як основної форми політичної організації суспільства під впливом глобалізації. Вона пов'язана з кризою державності, характерною для сучасних країн, коли інші суб'єкти міжнародних відносин перебирають на

себе частину повноважень держав і здійснюють визначний вплив на внутрішньосупільні процеси. Визначаються основні загрози для функціонування суверенних національних держав. Виявлено найсильніший вплив глобалізації на діяльність держави, що відзначається в економіці. Проаналізовано здатність транснаціональних корпорацій впливати на економічні процеси та послаблювати можливості держави контролювати ці процеси й повною мірою виконувати свої функції. В умовах глобалізації держави делегують ряд своїх функцій іншим суб'єктам міжнародних відносин і розробляють нові механізми ефективного управління. Визначено, що трансформація ролі держави в умовах глобалізації пов'язана з посиленням її координаційної функції у межах системи глобального управління з одночасною передачею ряду подібних управлінських функцій іншим наднаціональним структурам. Результатом дослідження є визначення шляхів подолання основних загроз для функціонування держави в умовах глобалізації. Визначено, що в умовах посилення нових глобалізаційних небезпек держава повинна активізувати поряд зі зовнішніми, також і внутрішні механізми захисту національних інтересів. Мова йде про формування соціально консолідованої державою, стійкого до внутрішніх та зовнішніх змін суспільства, що стабільно розвивається. Аналіз проблеми дозволив визначити не лише основні загрози для функціонування суверенних національних держав в умовах глобалізації та механізми їх подолання, але й перспективність подібних досліджень та коло проблемних питань, які потребують подальшого наукового вирішення. Це пошук моделей державного управління суспільними процесами та збереження державної автономії, як здатності забезпечувати власні національні інтереси та досягати поставлені політичні цілі.

Ключові слова: глобалізація, держава, транснаціональна корпорація, міжнародна організація, національний інтерес.

Головною тенденцією розвитку сучасних міжнародних відносин є глобалізація як посилення взаємозв'язку та взаємозалежності держав у різних сферах, вироблення ними загальних принципів життєдіяльності на базі єдиної системи ліберальних цінностей. Держави стають залежні не тільки одна від одної, але й від рішень, що приймаються наддержавними міжнародними структурами. Вони втрачають частину своєї державності, здатність самостійно визначати політичні цілі та засоби їх досягнення. Втрату державою своєї політичної ролі можна назвати кризою розвитку сучасних країн, що потребує уважного наукового аналізу та актуалізує пропонувану тематику дослідження.

Аналіз наукових досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що в політичній науці сформувався цілий комплекс гострих теоретичних і практичних проблем сучасного світу, зумовлених глобалізацією. У сучасних умовах змінюються роль та завдання держави, створюються нові форми впливу на суспільство. Це спонукає до пошуку нового теоретичного бачення цих змін і вироблення кожною країною стратегій розвитку в глобальному світі, що змінюється. Проблема глобалізації достатньо широко досліджується багатьма науковцями як у межах політології, так і економічної науки і соціології, обговорюється у публічних виступах. Вивченням наслідків впливу глобалізації на діяльність держав займаються як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники: З. Бауман, М. Домінік, Д. Сакс, Е. Тоффлер, С. Хоффман, Б. Глотов, В. Дзюндзюк, А. Корх, І. Тимків, В. Співак та інші. Як показує огляд цих робіт, зміна традиційної ролі держави як основної форми політичної організації суспільства є ключовою темою політичного дискурсу в розрізі проблем глобалізації. Дослідження зазначеної проблеми ще немає комплексного та усестороннього характеру. Окремі аспекти потребують більш детального вивчення, в тому числі дослідження проблеми державного управління суспільними процесами у відповідності з викликами глобалізації та розробка механізмів захисту національних інтересів держави на світовій арені. Саме в цьому напрямку важливо продовжити дослідження особливостей функцій держави в умовах глобалізації.

Метою даної статті є дослідження основних загроз для функціонування суверенних національних держав в умовах глобалізації та визначення механізмів вирішення зазначеної проблеми.

Довгий час у дослідженнях міжнародних відносин провідним був традиційний напрямок – політичний реалізм, представники якого вважають державу головним актором світового політичного процесу, при цьому роль інших суб'єктів хоча і визнається, але не є провідною [8; 9]. Держава як головний носій усіх суспільно-значущих інтересів та цінностей виконує координацію всіх процесів життєдіяльності в суспільстві. Її провідне місце на міжнародній арені є продовженням визначальної ролі цього політичного інституту у внутрішніх суспільних процесах. Однак економічна, культурна, соціальна взаємозалежність країн, їх всебічна інтеграція вже не дозволяє країнам дійсно самостійно вирішувати як зовнішні, так і внутрішні проблеми, та навіть ставить під загрозу державний суверенітет у його класичному розумінні. Через розмивання державних кордонів, формування наднаціональних структур держава втрачає свою незалежність та самостійність; не тільки міжнародні, але й внутрішні державні процеси відбуваються під впливом багаточисельних міжнародних процесів, діяльності міжнародних організацій, а також транснаціональних промислових та фінансових корпорацій. Таким чином, формується система наддержавного правління, самостійна роль держав у вирішенні ряду важливих питань обмежується, а традиційні механізми регулювання суспільного життя змінюються.

На нашу думку, в умовах глобалізації основні функції держави хоча і залишаються колишніми, але зазнають певної трансформації. Вони повинні враховувати глобалізаційні політичні, економічні та соціальні реалії. Виникають нові міжурядові, неурядові організації та транснаціональні корпорації, створені для виконання функцій, які раніше були виключно прерогативою національних урядів. Як зазначає В. Дзюндзюк, «державна втратила монополію на, мабуть, ключову свою функцію, а саме одноосібно формувати політику й впливати на ситуацію у світі» [3]. Національна держава більше не гарантує колишнього рівня безпеки, втрачена ефективність управління національних урядів. Багато сучасних науковців навіть стверджують, що у майбутньому поняття національно-державної належності стане менш важливим. Особливо для тих людей, які пов'язані з кількома державами подвійним громадянством [5]. У нових умовах держава для того, щоб зберегти свою сутність, захистити національні інтереси та підтримати стабільний розвиток суспільства, має чітко визначити пріоритети та стратегічні цілі свого розвитку, виходячи зі сучасних загроз для себе та своїх конкурентних переваг.

Найсильніший вплив глобалізації на діяльність держави відзначається в економіці. Одні вчені вважають, що це корисний, ключовий процес для розвитку країни. Інші ж відзначають, що глобалізація веде до нерівності між країнами, породжує загрозу зростання безробіття й зниження рівня життя, є гальмом соціального прогресу [6, с. 176]. Кризові явища у світовій економіці поглиблюються іншими сучасними загрозами глобального характеру: регіональними та локальними конфліктами, тероризмом, екологічною небезпекою, енергетичною загрозою. Глобальна конкуренція між країнами веде до глобальної монополізації економіки, посилення світового поділу на надбагаті та дуже бідні країни, що породжує нелегальну міграцію людей в пошуках працевлаштування, і як наслідок зростання злочинності та обсягів незаконного обігу наркотиків, зброї, поширення інфекційних захворювань, етнічних і релігійних конфліктів.

На економічну ситуацію в державах все більше впливають не органи влади, а транснаціональні окремі корпорації, що контролюють більше половини світового промислового виробництва і торгівлі. Сьогодні в світі нараховується понад 80 тис. транснаціональних корпорацій, прибутки яких перевищують бюджети окремих країн. Саме такі економічно зацікавлені групи осіб і визначають важливі політичні рішення для держави. Відмічається підкорення держав інтересам ТНК, оскільки саме їхня діяльність може значно посилити економічні можливості окремих країн. Здатність транснаціональних корпорацій

впливати на світові економічні процеси ослаблює здатність держави контролювати ці процеси та повною мірою виконувати свої функції.

Наслідками негативного впливу транснаціональних корпорацій на державний суверенітет та внутрішні суспільні процеси вчені вважають:

- створення потужної конкуренції на внутрішньому ринку місцевим компаніям, не даючи їм розвиватися;
- нестабільність національних валют через вільні переміщення фінансового капіталу ТНК і створення загрози для національної безпеки країн, що розвиваються;
- насадження ідеології, яка суперечить інтересам розвитку національного бізнесу, пригнічення розвитку національних державних інтересів країни;
- конфлікти з тими державами, на території яких здійснюється діяльність ТНК [2, с. 30-44].

Велика кількість промислових підприємств України належить до власності ТНК. На початок 2019 р. в Україні діяло понад 30 світових ТНК [7, с. 46]. Їх присутність в нашій державі має як позитивні так і негативні наслідки. Є ряд факторів, які суттєво впливають на діяльність корпорацій в країні та посилюють недоліки ТНК для економіки та суспільства. Недосконалість національного законодавства, нестабільність економічної та політичної системи, високий рівень корупції у всіх сферах господарства та державного управління, відсутність в Україні постійної стратегії та відповідного національного плану дій гальмують залучення прямих іноземних інвестицій, створення та розвиток вітчизняних ТНК.

Національні економіки не можуть уникнути впливу ТНК, які мають великі конкурентні переваги у вигляді використання нових технологій, збільшення кількості робочих місць, суми зібраних податків. Проте держави можуть регулювати їх присутність на своєму ринку. Враховуючи те, що навіть такі сильні суб'єкти як ТНК не здатні повністю регулювати стихійні економічні процеси, саме державні уряди намагаються виробити спільну стратегію щодо світової економіки та подолати періодичні масштабні світові економічні кризи. В умовах нерегульованості стихійних процесів світової економіки, які стають все більш непередбачуваними, саме на державу та її регулятивні інструменти врешті спираються транснаціональні структури та великі промислові групи. Інструментів національного законодавства недостатньо для захисту економіки окремих держав. Захистити свої інвестиції, встановити загальні правила конкуренції, міжнародні стандарти виробництва та торгівлі держави намагаються через багатосторонні міжнародні угоди та діяльність формальних та неформальних міжнародних організацій. Особливо помітні дії урядів держав-членів неформальних об'єднань «Великої сімки» та «Великої двадцятки». При цьому виділяють декілька суб'єктів, що найбільше впливають на світогосподарські процеси, і серед них можна назвати МВФ, Світовий банк, Світову організацію торгівлі, регіональні економічні і фінансові організації. Наднаціональний рівень політичної діяльності дозволяє країнам зміцнити міжнародне співробітництво та координацію політик в економічній, соціокультурній, інформаційній галузях, у сфері боротьби з тероризмом та злочинністю.

Отже, активізація впливу державних адміністрацій на світові ринки через зазначені структури є можливістю ефективного реалізації економічної функції держави в умовах глобалізації. Необхідність забезпечення стійкого розвитку існуючої міжнародної системи підштовхує держави до пошуку нових форм співпраці та створення все більшої кількості наднаціональних об'єднань.

Розвиток процесів глобалізації та її негативні наслідки посилюють пошук нових механізмів вирішення зазначеної проблеми. Трансформація ролі держави в умовах глобалізації пов'язана з посиленням її координаційної функції, тобто управління в тому числі й економічними відносинами через їхню координацію та регулювання, з одночасною передачею ряду подібних управлінських функцій іншим політичним суб'єктам, що може вимагати трансформації традиційних владних структур. Крім національних держав і формальних міжнародних організацій в управлінні світовим процесом також беруть участь неурядові організації та транснаціональні корпорації. При цьому владні функції

здійснюються на міжнародному, регіональному, міждержавному, транскордонному та національному рівнях. Формується глобальна політична система – глобальна держава, в якій національні держави є лише її складовою. Держави, делегуючи ряд своїх функцій іншим суб'єктам міжнародних відносин, змушені розробляти нові механізми ефективного управління. У зв'язку з цим актуальності набирає питання реформування ряду міжнародних інститутів, які б забезпечили справедливе представництво держав та їх інтересів на світовій арені. В умовах глобалізації держава здатна вирішити нові проблеми та захистити своїх громадян лише приймаючи умови нового світового порядку та беручи участь у різних формах міжнародної співпраці з метою вироблення взаємовигідних для всіх країн рішень.

В умовах посилення нових глобалізаційних небезпек, таких як різка активізація міжнародного тероризму, загальне збільшення його масштабів і розширення географічних рамок; зростання міжнародної злочинності, що охоплює все нові сфери, включаючи незаконний обіг наркотичних засобів і психотропних речовин; кіберзлочинність; контрабанду зброї та радіоактивних матеріалів, торгівлю людьми, боротьбу з піратством [4, с. 84] та ін., держава повинна активізувати на ряду зі зовнішніми, також і внутрішні механізми захисту своїх національних інтересів та підтримати соціальні параметри життя своїх громадян, консолідувати суспільство у відповідь на негативні виклики глобалізації. Мова йде про формування стійкого до внутрішніх та зовнішніх змін суспільства, що стабільно розвивається. Оптимальним рішенням може стати тісна співпраця держави з громадянським суспільством та делегування йому частини її повноважень. Розширення зв'язків з громадськими об'єднаннями та місцевим самоврядуванням дозволяє консолідувати суспільство, адекватно вирішувати соціальні проблеми, ставати гарантом соціальної стабільності й захищати населення від злочинності та терору, що здобуває глобального характеру. Мають бути відтворені відносини партнерства, довіри, взаємовідповідальності, саморегулювання, а в структурі населення переважати середній клас. Як справедливо зазначає Т. Бельська, особливістю стратегії національної держави в умовах глобалізації є те, що вона не диктує умови суспільству, не діє як апарат примусу, а все більш тісно кооперується, взаємодіє з ним, делегуючи частину своїх повноважень місцевому самоврядуванню та інститутам громадянського суспільства [1]. У зв'язку з цим ефективними повинні стати заходи з подолання корупції, тінізації економіки та забезпечення соціального захисту населення.

Таким чином, можна стверджувати, що сучасні держави знаходяться в стані функціональної трансформації в умовах глобалізації. Поглиблення взаємозалежності країн призводить до певної втрати державами частини суверенітету та передачі їх повноважень ряду наддержавних структур. Прерогатива вирішення великої кількості проблем, в тому числі й посилення колективної безпеки країн, віддається міжнародним організаціям. Зміна функцій держави набуває більшої актуальності у кризових ситуаціях, що підсилюються системними кризами світового характеру. В умовах глобалізації роль держави очевидно зменшується і вона виконує все більше не управлінські, а координуючі функції у межах глобального управління. Проте для комплексного розв'язання соціальних проблем у суспільстві, які виникають в тому числі й через негативний вплив глобалізації, потрібне зростання ролі держави. Вироблення захисних механізмів держави стає необхідною умовою збереження її цілісності та реалізації національних інтересів. Ці механізми мають як зовнішню, так і внутрішню спрямованість. Перші пов'язані з активним залученням до різних форм міжнаціонального спілкування у межах діючої системи міжнародних відносин та глобального світового порядку. Внутрішні механізми ж спрямовані на формування певного типу держави та суспільства. Відбувається соціалізація ролі держави у відповідь на негативні виклики глобалізації. Її змістом є формування консолідованого суспільства, адаптованого до глобальних небезпек та готового до інтеграції у глобальне співтовариство. Подані висновки в подальшому сприятимуть розробці ряду проблемних питань, пов'язаних із функціонуванням держави в умовах глобалізації. Це проблеми побудови перспективних моделей державного

управління суспільними процесами та збереження державної автономії, як здатності забезпечувати власні національні інтереси та досягати поставлених політичних цілей.

Використана література:

1. Бельська Т. В. Глобалізація як фактор трансформації владно-суспільних відносин // Публічне управління: теорія та практика. 2013. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 08.12.2019)
2. Венгер В. В. Особливості формування та розвитку транснаціональних корпорацій в умовах глобалізації // European scientific journal of Economic and Financial innovation. 2019. №2(4). С. 30-44.
3. Дзюндзюк В. Б. Вплив глобалізації на сучасну державу // Державне будівництво. 2018. №2. URL: http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2018-2/doc/1/1_1.pdf (дата звернення: 02.12.2019).
4. Івашов М. Ф. Виклики і загрози епохи глобалізації // Наукові праці. Державне управління. 2012. Випуск 174. Том 186. С. 84-88.
5. Линклейтер Э. К. постсуверенному политическому пространству URL: <http://poli.vub.ac.be/publi/etni-3/linklater.htm> (дата звернення: 07.12.2019).
6. Тимків І. В. Природа сучасних імперативів глобального розвитку // Вісн. ОНУ ім. І. І. Мечникова. 2014. Т. 19. Вип. 2/1. С. 176–179.
7. Ярмак О. В. Вплив транснаціональних корпорацій на економіку України // Приазовський економічний вісник. 2019. №3(14). С. 46-49.
8. Morgenthau H. J. Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. N.Y.: Alfred A. Knopf. 1978. P. 4-15.
9. Waltz K. Man, the State and War: A Theoretical Analysis. N.Y.: Columbia Univ. Press. 2001. 263 p.

Pavlova L. Functioning of the State under the Conditions of Globalization: Basic Risks and Ways to Overcome them

The change in the traditional role of the state as the main form of political organization of society under the influence of globalization is considered. It is connected with the crisis of statehood, which is typical for modern countries, when other subjects of international relations take over a part of the powers of states and exercise a decisive influence on the internal social processes. The main threats to the functioning of sovereign nation-states are defined. The strong influence of globalization on the activity of the state which is noted in economy is revealed. The ability of transnational corporations to influence economic processes and weaken the ability of the state to control these processes and fully perform its functions is analyzed. In the conditions of globalization, the states delegate a number of their functions to other subjects of international relations and develop new mechanisms of effective management. It has been determined that the transformation of the role of the State in the context of globalization is linked to the strengthening of its coordination function within the system of global governance, while transferring a number of similar management functions to other supranational structures. The result of the study is the identification of ways to overcome the main threats to the functioning of the State in the context of globalization. It is determined that in the conditions of increasing new threats of globalization, the State should intensify, along with external, as well as internal mechanisms to protect its national interests. We are talking about the formation of a socially consolidated society that is stable to internal and external changes. The analysis of the problem has made it possible to identify not only the main threats to the functioning of sovereign nation-states in the context of globalization and the mechanisms for overcoming them, but also the prospects for such research and the range of problem issues that require further scientific solution. This is a search for promising models of state management of public processes and preservation of state autonomy as an ability to ensure the national interests and achieve the political goals.

Key words: globalization, state, transnational corporation, international organization, national interest.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.27.08>

УДК 327 (5) (73)

Рудик А. О.

ЕТАПИ ПОЛІТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МОНАРХІЙ

У статті розглядається поняття «політична трансформація» у контексті зміни характеру взаємовідносин між вищими органами державної влади, з'ясовується його співвідношення з поняттям «політична модернізація» та встановлюються ключові ознаки їхньої відмінності. Пропонується розкриття характеру перебігу політичної трансформації монархій крізь призму форм контролю парламенту за виконавчою владою, таких як депутатський запит, надання вотуму довіри уряду, висловлення вотуму недовіри уряду, парламентське розслідування, на прикладі конституційної практики Бахрейну, Бельгії, Есватіні, Йорданії, Об'єднаних Арабських Еміратів, Саудівської Аравії. Здійснюється оцінка їхньої реалізації у взаємовідносинах з урядом залежно від юридично визначених умов та конкретної політичної практики. На підставі цього встановлюються та описуються етапи політичної трансформації монархій такі як «нульовий конституціоналізм», «вдаваний конституціоналізм», «сюрреалістичний конституціоналізм», «справжній конституціоналізм» та обґрунтовується наявність проміжних етапів, у контексті переходу з одного етапу в інший на прикладі конституційної практики Йорданії та Об'єднаних Арабських Еміратів. Пропонується модель висхідної політичної трансформації «нульовий конституціоналізм-вдаваний конституціоналізм-справжній конституціоналізм». Етап сюрреалістичного конституціоналізму розглядається у контексті низхідної політичної трансформації на прикладі конституційної та політичної практики Есватіні. Пояснюється важливість встановлення етапу політичної трансформації, на якому знаходиться конкретна монархія, для розуміння політичних процесів, які відбуваються в ній, та оцінки рівня стабільності інституту монархії.

Ключові слова: політична модернізація, політична трансформація, контрольна функція парламенту, нульовий конституціоналізм, вдаваний конституціоналізм, сюрреалістичний конституціоналізм, справжній конституціоналізм.

Теорія політичної модернізації виникла в соціогуманітарних науках у 1950-х рр. Її основоположниками стали такі дослідники як С. Хантінгтон, Ш. Ейзенштадт, Л. Пай та ряд інших. Цей концепт був покликаний обґрунтувати можливість швидкого демократичного розвитку колишніх колоній, які почали одна за одною здобувати незалежність. Вважалося, що новим африканським та азійським державам достатньо прийняти аналогічні американській або європейській конституції, провести вибори до парламентів та повністю скопіювати судові системи колишніх метрополій. Втім досвід недовготривалості правління перших демократично обраних президентів, перетворення режимів деяких з них на авторитарні, серія військових переворотів, громадянські війни та масові порушення прав людини засвідчили помилковість раніше сформованих поглядів. Це призвело до появи потреби переглянути теорію політичної модернізації. Відповідно, починаючи з 1970-х рр., з'являються її різні модифікації у вигляді концептів контрмодернізації, перерваної модернізації, ремодернізації та ін. Однак ключовим є усвідомлення того факту, що політичні перетворення у межах однієї держави є значно ширшим явищем. Політична практика ряду колишніх колоній засвідчила, що розвиток може забезпечуватися авторитарним режимом. Також було виявлено, що політичні системи в ході певних перетворень можуть деградувати або зберігатися майже у незмінному вигляді. Так з'явилося поняття «політична